

Cultureel startkapitaal, een blijvende voorsprong?

Een onderzoek naar de invloed van opleiding op de relatie tussen cultureel kapitaal en beroepsstatus

Universiteit Utrecht

Bachelorproject sociologie; 17 juni 2016

Mirthe van der Drift

Floor Veerman

Begeleiding; Ineke Maas

Tweede beoordelaar; Pascale Zandvliet

Abstract

This article investigates how cultural capital influences occupational status, and the role of education in this dynamic. Using the cultural reproduction theory, we propose hypotheses expecting a direct and an indirect positive effect from cultural capital on occupational status. Drawing on the cultural mobility theory, we hypothesise that the direct effect would decrease with the level of education. Using data from the Longitudinal Internet Studies of the Social Sciences, we find support for the cultural reproduction theory implying that cultural capital is supporting inequality both in the occupational field and in the educational system. We find no support for our hypothesis based on the cultural mobility theory as we find no effect from education on the relation between cultural capital and occupational status.

1. Inleiding

Een meritocratie is een samenleving waar sociale status wordt verkregen op basis van verdiensten. Binnen een meritocratische samenleving wordt gestreefd naar een gelijke kans op het verkrijgen van hoge status posities. Voor elk individu zou deze positie met de juiste capaciteiten en toewijding bereikbaar moeten zijn. Een dergelijke meritocratische samenleving is een ideaalbeeld waar veel overheden naar streven. Door middel van, onder andere, laagdrempelig toegang tot onderwijs sturen overheden aan op gelijke kansen op het bereiken van hoge posities. Uit de literatuur blijkt dat er naast opleiding, meer variabelen de positie van een individu op de sociale ladder beïnvloeden. De sociale achtergrond, ofwel de invloed van ouders blijkt nog steeds belangrijk voor het verkrijgen van sociale status (Clark, 2014). Dit ondanks het streven van de overheid naar meer gelijkheid in beroepsperspectief door onderwijs voor iedereen mogelijk te maken. Ouders verschillen in de mate waarin zij over hulpbronnen beschikken. Deze hulpbronnen in de vorm van financieel, cultureel en sociaal kapitaal kunnen een rol spelen in de mate van succes van het kind binnen de maatschappij. Hoewel het financieel kapitaal hierin een voor de hand liggende rol lijkt te hebben, wijzen de Graaf et al. (2000) erop dat deze vorm van kapitaal steeds minder belangrijk wordt in Nederland. Mede door de invoering van herverdelend overheidsbeleid, zowel binnen het belastingstelsel als binnen het onderwijssysteem worden financiële hulpbronnen minder essentieel. Door deze ontwikkeling worden andere vormen van kapitaal mogelijk belangrijker.

Een andere vorm van kapitaal die wellicht belangrijker wordt is het cultureel kapitaal. Lamont en Lareau (1998) definiëren cultureel kapitaal als een gedeeld gedachtegoed met betrekking tot hoge-status-cultuuruitingen, zoals bepaalde gedragingen, smaak en houding. Bourdieu definieert cultureel kapitaal als de kennis van codes en omgangsvormen onderliggend aan een specifieke status groep. Binnen het cultureel kapitaal onderscheid Bourdieu drie vormen: kennis, vaardigheden en opleiding. (Bourdieu, 1984).

In de literatuur worden aanwijzingen gevonden voor een verband tussen cultureel kapitaal en beroepsstatus (zie o.a. Peterson & Kern, 1996; Ganzeboom et al., 1987; Chan & Goldthorpe, 2007). De focus van deze onderzoeken ligt vooral op de cultuurconsumptie van groepen die al een hoge beroepsstatus hebben. De voorkeuren van deze hoge-status-groepen worden gekenmerkt door 'high

brow culture' zoals klassieke muziek en ballet (Chan & Goldthorpe, 2007). Er is echter weinig bekend over de causale invloed van cultureel kapitaal op beroepsstatus. Zo is er een gebrek aan onderzoek naar de de invloed van het cultureel kapitaal van de ouders op de beroepsstatus van het kind.

Wel is er veel onderzoek gedaan naar de relatie tussen cultureel kapitaal en opleidingsniveau. Aschaffenburg en Maas (1997) vinden een relatie tussen cultureel kapitaal en opleiding. Zij vinden dat het cultureel kapitaal van de ouders en cultuurdeelname voor het 24ste jaar zijn van invloed op het succes in opleiding. Daarnaast vinden ook Dumais (2006), de Graaf (2000), Sullivan (2001) en Lareau (1987) een positief verband tussen het cultureel kapitaal van ouders en succes in de schoolcarrière van hun kinderen. Dit effect wordt door zowel Dumais als de Graaf sterker bevonden bij kinderen met ouders uit de lage en middel socio-economische klasse dan bij kinderen uit een hoge socio-economische klasse.

Opleiding is met name voor beroepen met een hoge status, een belangrijk vereiste. Een directe relatie tussen opleiding en beroepsstatus is daarom logischerwijs aanwezig. In combinatie met de eerder genoemde bevindingen is daarom te verwachten dat cultureel kapitaal een indirect effect heeft via opleiding op beroepsstatus.

Over de rol van onderwijs in het verband tussen cultureel kapitaal en beroepsstatus bestaat in de literatuur onduidelijkheid. Twee contrasterende theorieën hierin zijn de culturele-reproductietheorie (Bourdieu en Passerton, 1977) en de culturele-mobiliteitstheorie (DiMaggio, 1982). Bourdieu stelt dat het cultureel kapitaal dat door de ouders wordt meegegeven en niet meer vergroot kan worden door contacten of opleiding. DiMaggio stelt dat opleiding juist gelegenheid biedt om cultureel kapitaal te verwerven. Hiermee veronderstelt de culturele-reproductietheorie dat cultureel kapitaal enkel kan worden verkregen door de ouders, terwijl de culturele-mobiliteitstheorie stelt dat cultureel kapitaal ook later tijdens de opleiding kan worden verworven. In dit onderzoek wordt verder gekeken naar de rol van onderwijs in de relatie tussen cultureel kapitaal en beroepsstatus.

Met de term 'cultureel startkapitaal' doelen wij uitsluitend op het cultureel kapitaal van de ouders dat aan de kinderen wordt meegegeven. Dit staat los van het cultureel kapitaal dat eventueel later tijdens de opleiding wordt verworven. Deze term staat dus voor het cultureel kapitaal waarmee het kind 'start' in het leven.

In dit onderzoek bekijken wij de directe invloed van het cultureel startkapitaal op de beroepsstatus. Daarbij onderzoeken wij in hoeverre deze relatie wordt beïnvloed door de opleiding die iemand heeft gevolgd. De hoofdvragen in dit paper zijn: Wat is het effect van cultureel startkapitaal op beroepsstatus en wat is het effect van opleiding op deze relatie?

Deze vraag zal beantwoord worden met behulp van data verkregen via de Langlopende Internet Studies voor de Sociale wetenschappen (LISS) panelstudie.

2. Theoretisch kader

De theorie van de socioloog Pierre Bourdieu heeft een belangrijke positie in veel studies naar de culturele dimensie van ongelijkheid in de samenleving (zie o.a. Apple and Weis, 1985; Cookson and Persell, 1985; Lamont & Lareau, 1988 en Robinson & Garnier, 1985). Bourdieu definieert cultuur als ‘een vorm van kapitaal met specifieke regels voor accumulatie, uitwisseling en beoefening.’ Zijn definitie van cultureel kapitaal dekt verschillende hulpbronnen waaronder verbale vaardigheid, kennis van cultuur en culturele historie, kennis van de werking van het schoolsysteem en de behaalde schooldiplomas (Swartz, 1997). Bourdieu beschrijft hoe groepen, en met name families, hun kennis van cultuur, ofwel cultureel kapitaal, gebruiken om hun positie in de sociale hiërarchie te behouden (Swartz, 1997). Doordat Bourdieu in zijn theorie focust op het gebruik van cultureel kapitaal ten behoeve van reproductie van sociale status, wordt in de literatuur naar zijn theorie verwezen als de *culturele-reproductietheorie* (Swartz, 1997).

Culturele reproductie vindt volgens Bourdieu allereerst plaats binnen de familie. Ouders uit hoge sociale statusgroepen geven het cultureel kapitaal door aan hun kinderen. De kennis die de kinderen op deze manier meekrijgen stelt hen in staat deel te nemen aan de hoge sociale klasse. Zoals eerder benoemd wordt de term cultureel startkapitaal gebruikt om te refereren naar dit cultureel kapitaal dat door de ouders tijdens de vroege jeugd is meegegeven. Bourdieu erkent dat deze kennis ook later, buiten de ouderlijke context, kan worden aangeleerd. Hij benadrukt echter dat de kennis die door ouders wordt meegegeven bepalend is voor de kennis die een kind zichzelf in de verdere toekomst kan aanleren.

Wat betreft opleiding beargumenteert Bourdieu dat het schoolsysteem voor kinderen met een klein cultureel startkapitaal weinig mogelijkheden biedt om het kapitaal dat ze bezitten te vergroten. Educatie zou ongelijkheid in cultureel kapitaal tussen studenten van verschillende statusgroepen in stand houden. Deze stimulans van ongelijkheid gebeurt in het onderwijs op twee manieren. Ten eerste gebeurt dit door middel van de stijl waarin het onderwijs wordt gegeven. Met de nadruk op zowel het gesproken als het geschreven woord, door het gebruik van mondelinge en schriftelijke examens, worden studenten die door een groot cultureel startkapitaal over een rijke woordenschat beschikken bevoorrecht (Bourdieu & Passeron, 1977: 116). Bourdieu, Passeron en de Saint Martin ondersteunen dit argument met resultaten van een onderzoek naar de relatie tussen een taaltoets en opleidingsniveau onder studenten (Bourdieu et al., 1965). Ten tweede beargumenteert Bourdieu dat de ongelijkheid in cultureel kapitaal in het onderwijssysteem in stand wordt gehouden door middel van het curriculum van de opleidingen. Universiteiten, met name de sociaalwetenschappelijke opleidingen, verlenen door de focus op culturele kennis een voorsprong aan studenten die beschikken over veel kennis van cultuur en culturele historie.

Daarnaast wordt er in de literatuur ook gewezen op de aandacht die het onderwijsprogramma besteedt aan het overbrengen van normen, waarden en overtuigingen (Martin, 1983, Gordon et al., 2005). Dit zogenoemde 'verborgen curriculum' impliceert dat docenten bepaald aangeleerd gedrag hoger waarderen dan ander aangeleerd gedrag. Dit hoger gewaardeerde gedrag bestaat volgens Bourdieu uit gedragscodes die door de ouders worden aangeleerd en onderdeel zijn van het cultureel kapitaal. De kennis van gedragscodes stelt de student in staat gedragscodes te herkennen en hier er op de gewenste manier op te reageren. Studenten met een groot cultureel startkapitaal zijn hierdoor beter in staat hoog te presteren in het onderwijssysteem. Studenten met een klein cultureel kapitaal en weinig kennis van de gedragscodes van de hoge sociale klassen komen slechts moeizaam hogerop.

Naast de achterstand die studenten met weinig cultureel startkapitaal binnen de opleiding ervaren, vindt er volgens Bourdieu ook een zelfselectie plaats op basis van cultureel kapitaal. Studenten zouden hun ambities ten aanzien van hun schoolcarrière ontwikkelen aan de hand van de hoeveelheid cultureel kapitaal waarover zij beschikken en de kansen die zij met dit kapitaal hebben binnen hun schoolcarrière. Jongeren internaliseren de cultuur die zij meekrijgen en zijn in de

veronderstelling dat de mate van cultureel kapitaal bepalend is voor het niveau van schoolsucces. Om deze reden zouden studenten uit lagere klassen al bij de start van de schoolcarrière een negatieve verwachting hebben van de eigen schoolprestaties.

Deze negatieve attitude leidt vervolgens tot daadwerkelijk lagere schoolprestaties (zie hiervan bevestiging door onder andere Swell et al., 1969 en Alexander et al., 1969). Op deze manier vindt er een zelfselectieproces plaats waarbij leerlingen uit een familie met lage sociale status al bij voorbaat geen hoge sociale status zullen ambiëren en deze als gevolg daarvan ook niet bereiken. Daarbij vinden de zowel eerder als hierna aangehaalde onderzoeken ondersteuning voor de veronderstelde invloed van cultureel kapitaal op de prestaties in het onderwijs (Dumais, 2006; de Graaf, 2000; Sullivan, 2001; Lareau, 1987).

Binnen Bourdieus theorie komt sterk naar voren dat het cultureel startkapitaal een bepalende rol speelt in het behalen van een hoog opleidingsniveau. In dit onderzoek bekijken wij allereerst opnieuw de aannames van Bourdieu en wordt het verband tussen cultureel startkapitaal en opleidingsniveau bekeken. De eerste hypothese is daarom:

Hypothese 1: Hoe groter het cultureel startkapitaal, hoe hoger het opleidingsniveau

Met betrekking tot beroepsstatus, verwachten wij een sterke positieve relatie tussen het opleidingsniveau en de uiteindelijke beroepsstatus. Schooldiploma's spelen een belangrijke rol in de toegang tot met name hoge status beroepen op de arbeidsmarkt. Dit blijkt uit de rol die opleiding speelt op het CV of zelfs door de toegang tot een beroep die enkel met een opleiding kan worden verkregen (o.a. arts of tandarts). Daarom verwachten wij dat de bevestiging van hypothese 2 ook de bevestiging is van een indirect effect van cultureel startkapitaal op beroepsstatus via opleiding.

Naast het indirecte effect, verwachten wij ook een direct positief effect van cultureel startkapitaal op de beroepsstatus. Wij verwachten dat er in de relatie tussen cultureel kapitaal en beroepsstatus mechanismen voordoen die soortgelijk zijn als de door Bourdieu beschreven mechanismen tussen het cultureel kapitaal en behaald opleidingsniveau. Zo verwachten wij dat woordenschat en taalgebruik een belangrijke rol spelen tijdens een sollicitatie-interview net als de bepaalde gedragscodes. Daarnaast kunnen gedragscodes samen met gemeenschappelijke culturele interesses, die kenmerkend zijn voor de hoge-status-groepen zoals theater of opera, een positief effect

uitoefenen op de persoonlijke beoordeling door leidinggevenden. Dit net zoals deze kenmerken van cultureel kapitaal tijdens de opleiding een positief effect uitoefenen op de beoordelingen door docenten. Deze hoge beoordeling kan vervolgens leiden tot snellere en hogere promoties. Werknemers met weinig cultureel startkapitaal zullen door dit mechanisme, minder snel een dergelijke hogere beoordeling ontvangen dan hun collega's met veel cultureel startkapitaal. Op basis van deze verwachtingen luidt de tweede hypothese:

Hypothese 2: Hoe groter het cultureel startkapitaal, hoe hoger de beroepsstatus

Binnen Boudieus theorie is er maar weinig ruimte voor intergenerationele mobiliteit en heeft het cultureel startkapitaal een sterk deterministisch karakter. De mate waarop het cultureel startkapitaal met een grote zekerheid de latere sociale status zal bepalen wordt in de literatuur bekritiseerd door onder andere Collins (1989), DiMaggio (1979), en Tzanakis (2011).

De criticus DiMaggio breidt Bourdieus culturele-reproductietheorie uit en presenteert de *culturele-mobiliteitstheorie* (DiMaggio, 1982). Ook in deze theorie wordt op de invloed van cultureel kapitaal op schoolsucces gewezen. Echter ontkent DiMaggio het bepalende karakter van het cultureel startkapitaal. Hij wijst erop dat in de huidige maatschappij culturele klassen steeds minder gescheiden zijn door de afname van onder andere de invloed van financieel kapitaal. De kennis van culturele gedragscodes worden hierdoor steeds belangrijker om een lid van een hoge klasse te kunnen identificeren. Door de afname van financiële barrières en het groeiende belang van culturele kennis ziet DiMaggio mogelijkheden voor leden van de lage sociale klasse om hun cultureel kapitaal te vergroten en dit als middel te gebruiken voor opwaartse mobiliteit.

Met betrekking tot het onderwijs krijgen kinderen uit lage sociale klasse volgens DiMaggio kansen om gedragscodes van hogere sociale statusgroepen aan te leren. Leerlingen bevinden zich in deze periode in een heterogene groep met leeftijdgenoten van verschillende sociale klassen. Hierdoor hebben studenten van lage klassen de mogelijkheid om te gaan met studenten uit hoge sociale klassen en hoge sociale gedragscodes aan te leren. Daarbij hebben ze de mogelijkheid deel te nemen aan culturele activiteiten van prestigieuze statusgroepen, beide als een strategie om een hogere sociale status te behalen (DiMiaggio, 1982). DiMaggio ontkent hiermee het zelfselectieproces van Bourdieu

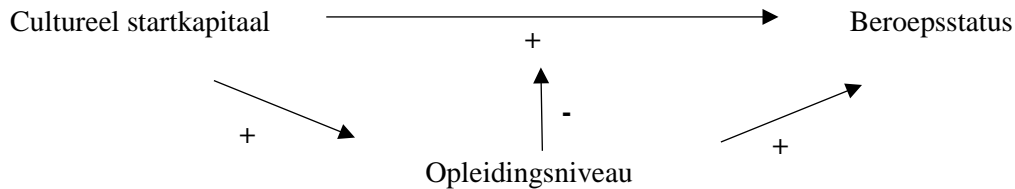
zoals eerder beschreven omdat lage-sociale-klasse studenten wel degelijk mogelijkheid hebben tot opwaartse mobiliteit en hier ook van bewust zijn.

De resultaten van DiMaggio's onderzoek bieden ondersteuning voor veronderstelde relatie tussen cultureel kapitaal en schoolprestaties en ondersteunen daarbij de aanname dat het cultureel kapitaal dat het kind zelf tijdens de opleiding verwerft een modererend effect heeft op de relatie tussen de sociale achtergrond en schoolprestaties. Daarnaast vinden ook de Graaf et al. (2000) ondersteuning voor de culturele-mobiliteitstheorie. Hun bevindingen indiceren dat het leesgedrag van de ouders een voorspeller is voor de schoolprestaties van de kinderen, met name voor ouders met weinig educatie.

Op basis van de culturele-mobiliteitstheorie verwachten wij een effect van het opleidingsniveau op de relatie tussen cultureel startkapitaal en beroepsstatus. Wij verwachten, door de open en laagdrempelige toegang tot onderwijs, een grote diversiteit van leerlingen in alle onderwijsniveaus. Doordat kinderen van verschillende sociale klassen vanaf het begin van hun onderwijs carrière al met elkaar in aanraking komen krijgen zij de kans om met elkaar om te gaan en van elkaar te leren. Studies laten zien dat adolescenten vaker heterogene vriendengroepen hebben dan mensen op latere leeftijd (o.a. Coleman, 1961). In lijn met de culturele-mobiliteitstheorie verwachten wij dat, met name de studenten uit de lage sociale klassen, cultureel kapitaal vergroten door middel van socialisatie met leerlingen uit hoge sociale klassen en door participatie aan culturele activiteiten geassocieerd met een hoge sociale status. Juist tijdens de opleiding hebben zij daarom de mogelijkheid om hun cultureel kapitaal te vergroten en daarmee hun kans op een hoge opleiding en vervolgens een hoge beroepsstatus. Wij verwachten dat dit effect groter is wanneer een leerling langer op school gezeten heeft omdat deze tijdens een langere periode meer kans heeft gehad tot het verwerven van een groter cultureel kapitaal. Hoe langer de persoon een opleiding heeft gevolgd, hoe meer deze zijn of haar cultureel kapitaal kan vergroten. Wij verwachten dat de verschillen in cultureel kapitaal tussen studenten met een klein en een groot cultureel startkapitaal afneemt tijdens de opleiding. Hierbij wordt verwacht dat hoe meer jaren er een opleiding wordt gevolgd, hoe kleiner dit verschil wordt. Het cultureel startkapitaal wordt hierdoor minder belangrijk en het effect neemt af over de aantal jaren gevolgde opleiding. Hiermee verwachten wij dus dat het opleidingsniveau een negatief modererend effect heeft op de relatie tussen cultureel startkapitaal en de beroepsstatus. Daarmee luidt hypothese 3:

Hypothese 3: Hoe hoger het opleidingsniveau, hoe meer het effect tussen cultureel startkapitaal en beroepsstatus afneemt.

Figuur 1 geeft de veronderstelde verbanden en hun richtingen schematisch weer.

Figuur 1 Verwachte verbanden tussen cultureel kapitaal, opleiding en beroepsstatus

3. Methode

3.1 Databeschrijving

De data die in dit onderzoek worden gebruikt zijn verzameld door CentER-data, instituut voor dataverzameling en onderzoek. Deze data zijn verkregen via de panel studie: Longitudinale Internet Studies voor de Sociale wetenschappen (LISS panel). De panelleden zijn in de periode oktober 2007 tot februari 2008 geselecteerd. De selectie is gedaan in samenwerking met het Centraal Bureau voor de Statistiek door middel van een aselechte steekproef van 10,150 adressen uit de Gemeentelijke Basisadministratie. Uit ieder huishouden zijn alle leden ouder dan 16 jaar uitgenodigd om deel te nemen aan maandelijkse online vragenlijsten, bestaande uit LISS Core Studies en Assembled Studies. De LISS Core Study is een longitudinaal onderzoek gericht op de levensomstandigheden van de panelleden. De Assembled Studies zijn gericht op steeds wisselende onderwerpen. Het panel bestond na deze eerste periode van werving uit 5000 huishoudens bestaand uit 8000 individuele leden (zie volledige beschrijving van data op LISSdata.nl).

De eerste aanvullende werving van panelleden vond plaats in 2009 op basis van een gestratificeerde steekproef. Dit type steekproef had als doel de representativiteit te waarborgen door lastig te bereiken groepen extra te vertegenwoordigen. Tussen oktober 2011 en mei 2012 is een tweede werving van leden voor het LISS panel gestart. Deze groep is willekeurig geselecteerd uit het bevolkingsregister op dezelfde manier als dit in 2007 is gebeurd. Tussen november 2013 en juni 2014

is een derde gestratificeerde steekproef getrokken om opnieuw het aantal panelleden aan te vullen (lissdata.nl). Op dit moment telt het panel 4500 huishoudens, bestaand uit 7000 individuen.

Voor mensen die geen internet hebben of geen ervaring hebben met computers is een computer ontwikkeld, 'simPC', die het invullen van de enquête mogelijk maakt. CentERdata geeft aan dat deze groep steeds kleiner word. Toch wordt deze computer in gebruik gehouden omdat het bereiken van deze groep, veelal ouderen, belangrijk is voor de representativiteit van het panel.

Voor deze analyse worden de volgende vragenlijsten van het LISS onderzoek gebruikt: 'Background Variabels', 'Life History Questionnaire' en 'Work and Schooling'. De 'Background Variables' zijn gericht op de algemene informatie over de respondenten en de huishoudens. Deze informatie wordt maandelijks aangevuld en geactualiseerd door middel van een terugkerende vragenlijst. De vragenlijst 'Life History Questionnaire' is een onderdeel van de Assembled Studies gericht op de gezinssituatie gedurende de kindertijd. De eerste wave is in juli 2012 ingevuld door het LISS panel. 6271 zijn leden van huishoudens geselecteerd voor deelname. 83,4 procent, 5231 van de respondenten, heeft een complete vragenlijst ingevuld. De vragenlijst 'Work en Schooling' (5de wave) focust op arbeidsmarktparticipatie, beroepskenmerken, pensioenen, scholing en cursussen. De vragenlijst is afgenomen in april 2012. 7472 mensen geselecteerd waarvan 78,6 procent, 5873 respondenten, een complete vragenlijsten hebben ingevuld. In totaal hebben 4884 respondenten alle drie de vragenlijsten ingevuld.

Uit de vragenlijst 'Life History Questionnaire' worden de vragen gebruikt over de ouders en de thuissituatie ten tijde van de vroege jeugd van de respondent. De respondenten zijn verzocht om deze vragen te beantwoorden over de biologische ouders of de adoptieouders. De 93 respondenten die aangaven in een andere thuissituatie te zijn opgegroeid mochten deze vragen overslaan en worden niet meegenomen in dit onderzoek. Daarbij waren er 67 respondenten die wel bij de biologische ouders waren geboren maar daar niet langer dan tot hun vierde levensjaar hebben gewoond. Ook deze groep mocht de gebruikte vragen in dit onderzoek overslaan en heeft een kortere vragenlijst beantwoord die niet in dit onderzoek wordt meegenomen. In totaal zijn er 160 respondenten die niet in de analyse worden meegenomen doordat zij hun ouders niet of niet lang genoeg kenden.

3.2 Variabelen

Beroepsstatus. De afhankelijke variabele beroepsstatus wordt geoperationaliseerd via de vragenlijst Work and Schooling (wave 5). In deze vragenlijst is de volgende vraag gesteld: ‘Wat voor een soort beroep hebt u momenteel/ in wat voor een beroep was u in uw laatste baan werkzaam?’ De vraagstelling maakt het mogelijk dat zowel werkende als werkloze respondenten deze vraag konden beantwoorden. De respondent kreeg de keuze uit negen gesloten antwoordcategorieën met bijbehorende voorbeeldberoepen. Een verdere toelichting op de voorbeeldberoepen wordt gegeven in tabel 4 in de appendix. Door het categoriseren van beroepen op basis van status kan beroepsstatus worden geanalyseerd. De operationalisering van beroepsstatus, door middel van gesloten antwoordcategorieën met voorbeeld beroepen, wordt in nationaal en internationaal onderzoek naar sociale stratificatie en mobiliteit vaak gebruikt als indicatie van beroepsstatus (Bakker et al., 1997). Het LISS hanteert de categorisering van de ISSP beroepsstatusschaal uit 1987. Deze vragenlijst is door de Vries en Ganzeboom (2008) onderzocht en beoordeeld als een betrouwbare methode voor het meten van beroepsstatus. In de vragenlijst worden er negen antwoordmogelijkheden geboden; (1) agrarisch beroep, (2) ongeschoolde en geofende handarbeid, (3) semi-geschoolde handarbeid, (4) geschoolde en leidinggevende handarbeid, (5) overige hoofdarbeid, (6) middelbaar leidinggevend of commercieel beroep, (7) middelbaar intellectueel of vrij beroep, (8) hoger leidinggevend beroep, (9) hoger intellectueel of vrij beroep. 207 respondenten hebben deze vraag niet beantwoord. Deze respondenten waren ofwel nog niet begonnen met werken of uitgesloten van arbeid wegens overige redenen.

Cultureel startkapitaal. De definitie van cultureel kapitaal, zoals onder andere door Bourdieu, dekt verschillende aspecten waaronder kennis van cultuur, gedragscodes en taalvaardigheid. In dit onderzoek wordt cultureel kapitaal geoperationaliseerd als de consumptie van cultuur. Dit is een gangbare operationalisering in de literatuur en wordt gebruikt door onder andere DiMaggio (1982), de Graaf et al. (2000) en Aschaffenburg en Maas (1997). Bij deze operationalisering wordt aangenomen dat het consumeren van hoge cultuur, zoals opera en theater, gepaard gaat met de kennis en toepassing van hoge status gedragscodes en kledingvoorschriften. Ook wordt er aangenomen dat het consumeren van veel literatuur gepaard gaat met een grote taalvaardigheid die aansluit bij de hoge-sociale-

statusgroepen. Volgens deze redenering vormt cultuurconsumptie een goede indicator voor cultureel kapitaal.

De respondenten werden gevraagd om de vragen te beantwoorden voor de periode dat zij 10 jaar oud waren. In de vragenlijst werden er acht vragen gesteld over het cultureel kapitaal van de vader en de moeder. De respondent heeft de volgende vier vragen gekregen: Hoe vaak bezoekt uw moeder/vader: (I) een klassiek concert, opera of ballet, (II) een kunstmuseum, (III) een theatervoorstelling en (IV) in hoeverre las deze ouder een boek. De respondent kreeg steeds de keuze uit de vijf antwoordcategorieën: (1) nooit, (2) een enkele keer, (3) soms, (4) vaak en (5) ik weet het niet. De vijfde categorie beschouwen wij als een ontbrekende waarde. Omdat veel respondenten moeite hadden met het herinneren van de cultuur consumptie van hun ouders, worden in deze analyse respondenten geselecteerd wanneer zij minstens twee van de vier vragen over het cultureel kapitaal wisten te beantwoorden van één van de twee ouders. 155 respondenten konden van beide ouders minder dan twee vragen beantwoorden. Per ouder is vervolgens het gemiddelde genomen. De variabele cultureel startkapitaal bestaat uit de gemiddelde waarde van de ouder met de meeste cultuurconsumptie. Er wordt hierbij aangenomen dat de ouder met het grootste cultureel kapitaal het meeste bijdraagt aan het cultureel startkapitaal van de respondent. Er wordt aangenomen dat de ouder die minder cultuur consumeerde de ontwikkeling van het cultureel startkapitaal niet beperkt.

Aantal jaren opleiding. De variabele opleiding wordt geoperationaliseerd door middel van het aantal jaren opleiding dat de respondent heeft gevolgd. Deze operationalisering sluit aan bij de culturele-mobiliteitstheorie die verwacht dat er tijdens deze jaren de gelegenheid is om culturele kennis te vergaren. De gebruikte vraag bij deze variabele is: ‘Wat is de hoogste opleiding die u voltooid hebt met diploma of getuigschrift?’ Voor een verantwoording van de omzetting van de antwoordcategorieën naar het aantal jaar opleiding verwijzen wij naar appendix tabel 5. Aantal jaren opleiding heeft de volgende categorieën: (0 jaar) geen opleiding afgemaakt, (6 jaar) basisschool niet afgemaakt, (8 jaar) basisschool, (12 jaar) VMBO, mavo, mulo ulo, huishoudschool, lbo, vgl, (13 jaar) Havo, mms, (14 jaar) VWO, HBS, (15 jaar) MBO, KMBO, (16 jaar) HBO, MBO plus, kweekschool, (17 jaar) WO, conservatorium en kunstacademie, (18 jaar) doctoraal, master (22 jaar) doctoraat. In de

originele antwoordcategorieën is er de mogelijkheid 'anders'. De 182 respondenten die dit antwoord hebben gekozen worden niet meegenomen in de analyse.

In deze analyse wordt er gecontroleerd voor: opleidingsniveau van de ouders, financieel kapitaal ouders, beroepsstatus van de ouders, geslacht en leeftijd.

Opleidingsniveau ouders. De respondent is gevraagd naar de hoogste opleiding die zijn moeder en vader hebben afgerond met een diploma. De respondent had de keuze uit de volgende elf antwoordcategorieën; (1) lagere school niet afgemaakt, (2) alleen lagere school (inclusief vglo), (3) lbo, huishoudschool, lhno, (4) mavo, ulo, mulo, (5) havo, mms (6) vwo, hbs, atheneum, gymnasium, (7) mbo, kmbo, hbo, (8) kandidaatsexamen, (9) universiteit, (10) postacademisch (bijvoorbeeld notariaat, artsexamen, doctorstitel) en (11) ik weet het niet. De ouder met de hoogste opleiding wordt gekozen voor deze controlevariabele. Als de respondent maar van een ouder de hoogste opleiding kon beantwoorden, is het opleidingsniveau van deze ouder geselecteerd. De 368 respondenten die voor beide ouders 'ik weet het niet' hebben beantwoord worden uit de analyse gelaten.

Financieel kapitaal ouders. Bourdieu erkent dat, naast cultureel kapitaal, financieel kapitaal een belangrijk is voor statusreproductie (Bourdieu, 1984). De economische situatie van het gezin heeft invloed op het welzijn en de mogelijkheden van opgroeiende kinderen (Bradley & Corwyn, 2002). Deze variabele wordt geoperationaliseerd op basis van twee vragen uit de 'Life History Questionnaire' met betrekking tot het financieel kapitaal tijdens de vroege jeugd. De eerste vraag die gebruikt wordt voor de operationalisering van het financieel kapitaal van de ouders is: 'Hoe zou u de materiële situatie van het gezin waarin u toen woonde omschrijven?' Hierbij zijn de volgende vijf antwoordmogelijkheden geboden: (1) arm, (2) eenvoudig maar niet arm, (3) gemiddeld welvaartsniveau, (4) tamelijk welgesteld en (5) zeer welgesteld. De tweede vraag die wordt gebruikt is: 'Hoe goed kon uw gezin destijds meestal rondkomen?'. De volgende zes antwoordcategorieën zijn geboden: (1) zeer moeilijk, (2) moeilijk, (3) noch moeilijk nog gemakkelijk, (4) gemakkelijk, (5) zeer gemakkelijk, (6) ik weet het niet. De 198 respondenten die hierbij 'ik weet het niet' hebben gekozen worden niet meegenomen. Van de respondenten die beide vragen hebben beantwoord is de gemiddelde waarde van beide vragen genomen als indicator van het financieel kapitaal van de ouders.

Beroepsstatus ouders. De beroepsstatus van de ouders wordt geoperationaliseerd aan de hand van een vraag over het beroep over de vader en moeder apart. De vraag is: ‘Wat was het beroep of de functie van uw vader/moeder destijds?’ De antwoordcategorieën zijn gelijk aan de categorieën bij de vraag over de beroepsstatus van respondent. Wanneer de ouder destijds geen werk had werd de respondent gevraagd naar het beroep dat de ouder daarvoor vervulde. Wanneer de respondent het beroep van een van de twee ouders niet wist, is de beroepsstatus van de andere ouder gebruikt als indicatie van beroepsstatus ouders. Wanneer een respondent de beroepsstatus van beide ouders wist te beantwoorden, is de beroepsstatus van de ouders geoperationaliseerd aan de hand van de ouder met de hoogste beroepsstatus. Alle respondenten uit de selectie wisten minstens voor één ouder de vraag te beantwoorden.

Geslacht en leeftijd. Er wordt voor leeftijd gecontroleerd om mogelijke discriminatie op de arbeidsmarkt uit te sluiten. Daarnaast wordt er ook gecontroleerd voor geslacht omdat een hogere beroepsstatus waarschijnlijker wordt naarmate je ouder wordt door ontwikkeling tijdens de carrière. Voor geslacht is de dummy variabele ‘man’ aangemaakt waarbij man is 1 en vrouw is 0.

In totaal hebben 3877 respondenten antwoord gegeven op alle vragen die in de analyse gebruikt worden. Tabel 1 geeft de beschrijvende statistieken weer van de hiervoor besproken variabelen.

Tabel 1: Beschrijvende statistieken

	Minimum	Maximum	Gemiddelde	Standaard deviatie
Beroepsstatus	1	9	5,77	1,871
Cultureel startkapitaal	1	4	1,68	0,660
Aantal jaren opleiding	0	22	14,43	2,472
Opleidingsniveau ouders	1	10	4,31	2,254
Financieel kapitaal ouders	1	5	2,92	0,766
Beroepsstatus ouders	1	9	4,19	2,297
Man	0	1	0,47	0,499
Leeftijd	17	92	53,24	14,495
Totale N	3877			

4.Resultaten

In tabel 2 presenteren wij drie modellen waarmee wij het effect van cultureel startkapitaal op opleidingsniveau analyseren. In het eerste model wordt er een multi-pele regressie berekend om het opleidingsniveau te verklaren aan de hand van cultureel startkapitaal en wordt er gecontroleerd voor leeftijd en geslacht. De resultaten van de regressie indiceren dat de drie variabelen 13,3% van de variantie verklaren ($F(3, 3873)=198.726, p<.001$). Daarbij zien wij een bevestiging van hypothese 1 en heeft het cultureel startkapitaal een positieve invloed op de opleiding van de respondent ($\beta=0.210, p<.001$).

In het tweede model wordt er naast leeftijd en geslacht, ook gecontroleerd op de opleiding van de ouders. Hierbij hebben zowel het cultureel startkapitaal als het opleidingsniveau van de ouders een positief significant effect (respectievelijk $\beta=0.065, p<.001$ en $\beta=0.305, p<.001$). De sterkte van het effect van cultureel startkapitaal op opleidingsniveau neemt met 0,145 af (model 1: $\beta=0.210$; model 2: $\beta=.065$). Door het toevoegen van de opleiding van de ouders aan dit model neemt de verklaarde variantie toe tot 19,5% ($F(4,3804)=229.73, p<.001$).

Tot slot wordt er in model 3 ook voor de variabelen financieel kapitaal ouders en beroepsstatus ouders gecontroleerd. Gecontroleerd voor deze variabelen blijft het effect van cultureel startkapitaal significant al neemt de sterkte van het effect opnieuw af ($\beta=0.044, p<.01$). Financieel kapitaal van de ouders heeft in dit model een significant positief effect met een beta van 0.047 en een p-waarde van $<.01$. De beroepsstatus van de ouders heeft een significant positief effect met een beta van .079 en een p-waarde van $<.01$. Dit houdt in dat zowel het opleidingsniveau, de beroepsstatus, het financieel en het cultureel kapitaal van de ouders invloed hebben op het opleidingsniveau de respondent. Hierbij heeft het opleidingsniveau van de ouders de grootste invloed op het opleidingsniveau. De invloed van het cultureel kapitaal van de ouders is van approximatief gelijke grote als het financieel kapitaal van de ouders op het opleidingsniveau. Model 3 verklaart in zijn geheel 20 procent van de variantie voor het variabele opleidingsniveau ($R^2=.200, F(6,3876)=162.63, p<.01$).

Tabel 2. Resultaten van de regressie van opleidingsniveau op cultureel startkapitaal en controle variabelen

	Opleidingsniveau					
	Model 1		Model 2		Model 3	
	b	β	b	β	b	β
Constante	-1.316		-.407		-.277	
Cultureel startkapitaal	.783 (.056)	.210**	.241 (.062)	.065**	.164 (.064)	.044*
Opleidingsniveau ouders			.335 (.019)	.305**	.278 (.022)	.253**
Financieel kapitaal ouders					.150 (.054)	.047**
Beroepsstatus ouders					.079 (.020)	.079**
Leeftijd	-.049 (.003)	-.285**	-.031 (.003)	- .184**	-.031 (.003)	-.182*
Man	.594 (.075)	.075**	.577 (.072)	.116**	.584 (.072)	.118**
Verklaarde variantie	13.3%		19.5%		20.0%	

* $p < .05$, ** $p < .01$ (tweezijdige test). Standaardfout wordt tussen haakjes weergegeven
N = 3877

Tabel 3 bevat vier modellen die de relatie tussen cultureel startkapitaal, opleiding en beroepsstatus schatten. In het eerste model wordt er een multipele regressie uitgevoerd die de effecten van cultureel startkapitaal en opleidingsniveau op beroepsstatus schat. Er wordt in dit model gecontroleerd voor geslacht en leeftijd. Dit model verklaart 31,8% van de variantie in beroepsstatus ($R^2 = .318$, $F(4, 3872) = 453.53$, $p < .001$). Hierbij heeft cultureel startkapitaal een positief significant effect op beroepsstatus ($\beta = .075$, $p < .001$). Hiermee vinden wij ondersteuning voor hypothese 2 en draagt een hoger cultureel kapitaal bij aan een hogere beroepsstatus. Dit betekent dat er een direct effect bestaat van cultureel kapitaal op beroepsstatus.

Daarnaast vinden wij een sterk positief verband tussen opleidingsniveau en beroepsstatus ($\beta = .561$, $p < .001$). Samen met het significante effect van cultureel startkapitaal op opleidingsniveau uit

tabel 2 kunnen wij daarom uit deze analyse afleiden dat cultureel startkapitaal ook via de opleiding een indirect effect heeft op beroepsstatus.

Tabel 3. Resultaten van de interactie tussen cultureel startkapitaal en opleiding op beroepsstatus en controle variabelen

	Beroepsstatus							
	Model 1		Model 2		Model 3		Model 4	
	b	β	b	β	b	β	b	β
Constante	.000		.006		.008		.008	
Cultureel startkapitaal	.212 (.038)	.075**	.221 (.039)	.078**	.133 (.044)	.047**	.094 (.045)	.033*
Aantal jaren opleiding	.425 (.011)	.561**	.424 (.011)	.560**	.410 (.011)	.542**	.407 (.011)	.537**
Cultureel startkapitaal* opleiding			-.018 (.015)	-.016	-.024 (.015)	-.021	-.025 (.015)	-.022
Opleidingsniveau ouders					.048 (.015)	.058*	.017 (.016)	.021
Financieel kapitaal ouders					.071 (.037)	.029	.025 (.038)	.010
Beroepsstatus ouders							.070 (.014)	.086**
Leeftijd	.015 (.002)	.116**	.15 (.002)	.116**	.018 (.002)	.138**	.016 (.002)	.128**
Man	.074 (.050)	.020	.076 (.051)	.020	.082 (.050)	.022	.090 (.050)	.024
Verklaarde variantie	31,8%		31,8%		32,1%		32,5%	

Noot: Variabelen zijn gecentreerd op hun gemiddelde met uitzondering van de variabele man
 * $p < .05$, ** $p < .01$ (tweezijdige test). Standaardfout wordt tussen haakjes weergegeven
 N= 3877

In het tweede model is een interactievariabele van cultureel startkapitaal * opleiding toegevoegd. Er wordt opnieuw gecontroleerd voor leeftijd en geslacht en gekeken naar de effecten van cultureel kapitaal en opleiding op beroepsstatus. Model 2 is ook significant en heeft een verklaarde variantie van 31,8% ($R^2=.318$, $F(5,3871)=363,12$, $p<.001$). Opnieuw is er een significant resultaat voor het effect van zowel cultureel startkapitaal en opleiding op beroepsstatus (resp. $\beta=0.078$, $p<.001$ en $\beta=0.560$, $p<.001$). Voor het interactie-effect vinden wij een negatieve coëfficiënt. Deze richting komt overeen met hypothese 3 die verwacht dat het volgen van meer jaren opleiding het effect van cultureel startkapitaal op beroepsstatus verkleint. Echter is het interactie-effect niet significant en wordt hypothese 3 niet bevestigd ($\beta=-.016$, $p=.248$).

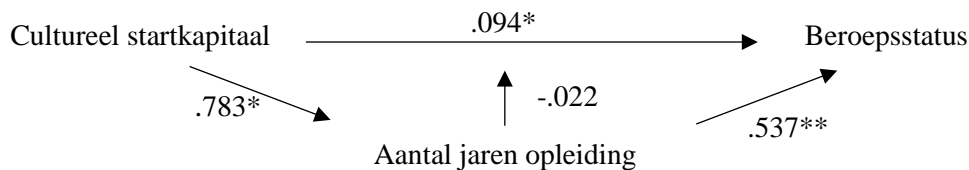
In het derde model zijn de controlevariabelen financieel kapitaal ouders en opleidingsniveau van de ouders aan de regressie toegevoegd. Financieel kapitaal blijkt geen significant effect te hebben op beroepsstatus ($\beta=.029$, $p=.053$). Het opleidingsniveau van de ouders heeft wel een positief significant effect op beroepsstatus ($\beta=.058$, $p<.01$). De effecten van zowel cultureel startkapitaal ($\beta=.047$, $p<.01$) en aantal jaren opleiding ($\beta=.542$, $p<.01$) blijven significant na toevoeging van de nieuwe controlevariabelen. Het effect van aantal jaren opleiding op de relatie tussen cultureel startkapitaal en beroepsstatus blijft niet significant ($\beta=-0.021$, $p=.116$). Model 3 heeft een verklaarde variantie van 32,1% ($R^2=.321$, $F(7, 3869)=232.25$, $p<.01$).

In model 4 wordt er ook gecontroleerd voor de variabele beroepsstatus van de ouders. Dit model heeft een verklaarde variantie van 32,5% ($R^2=.325$, $F(8, 3868)=234,797$, $p<.01$). De beroepsstatus van de ouders blijkt een positief significant effect te hebben op de beroepsstatus van het kind ($\beta=.086$, $p<.01$). Het effect van cultureel startkapitaal op beroepsstatus blijft na controle de beroepsstatus significant ($\beta=.033$, $p<.05$). Hypothese 2 wordt hierdoor in alle modellen van tabel 3 bevestigd. Echter is het effect van cultureel startkapitaal klein en hebben de aantal jaren opleiding en de beroepsstatus van de ouders beide een grotere invloed op de beroepsstatus van de respondent dan het cultureel startkapitaal. Wel is het effect van het cultureel startkapitaal op de beroepsstatus sterker dan het effect van het financieel kapitaal en het opleidingsniveau van de ouders.

Tot slot is het interactie-effect in model 4 opnieuw niet significant. Hierdoor vinden wij in geen van de modellen van tabel 3 bevestiging voor hypothese 3. Het volgen van meer jaren opleiding

zorgt hiermee niet voor afname van het effect van cultureel startkapitaal op beroepsstatus. Dit betekent dat kinderen met weinig cultureel startkapitaal het verschil in cultureel kapitaal niet kunnen goedmaken via een hogere opleiding.

Figuur 2 geeft de bevindingen weer zoals gevonden in model 3 van tabel 2 en model 4 in tabel 3.

Figuur 2 Verwachte verbanden tussen cultureel kapitaal, opleiding en beroepsstatus

5. Conclusie

In dit onderzoek is de relatie bekeken tussen cultureel startkapitaal en beroepsstatus en in hoeverre opleiding deze relatie beïnvloedt. Twee theorieën over het verkrijgen van cultureel kapitaal vormen het vertrekpunt van dit onderzoek. De culturele-reproductietheorie (Bourdieu en Passerton, 1977) veronderstelt dat cultureel kapitaal enkel kan worden verkregen via het cultureel kapitaal van de ouders, de culturele-mobiliteitstheorie (Dimaggio, 1982), stelt dat cultureel kapitaal ook later, tijdens een opleiding en via contacten verrijkt kan worden. Er is veel onderzoek uitgevoerd naar de relatie tussen cultureel kapitaal en succes in het onderwijs (Aschaffenburg en Maas, 1997; Dumais, 2006; de Graaf, 2000; Sullivan, 2001; Lareau, 1987). De relatie tussen cultureel kapitaal en de verkregen beroepsstatus is nog niet eerder onderzocht. Terwijl op basis van de bestaande theorie een relatie tussen cultureel kapitaal en beroepsstatus wel te verwachten zou zijn. Met het begrip cultureel startkapitaal verkrijgen we inzicht in het cultureel kapitaal van de ouders en daarmee in het cultureel kapitaal dat voor het kind beschikbaar is in de vroege jeugd. De beantwoording van de hoofdvraag geeft inzicht in hoeverre er in Nederland gelijke kansen zijn op het verkrijgen van beroepsstatus voor kinderen met een verschillend cultureel startkapitaal.

In dit onderzoek is eerst aangetoond dat cultureel startkapitaal het succes in onderwijs beïnvloedt. Dit sluit aan bij bevindingen in eerder onderzoek naar de invloed van cultureel kapitaal op het succes in onderwijs. De eerste verwachting “hoe meer cultureel startkapitaal, hoe hoger het opleidingsniveau dat bereikt kan worden” (hypothese 1) wordt bevestigd. Cultureel startkapitaal heeft een positief effect op het opleidingsniveau. De sterkte van dit effect neemt iets af wanneer verschillen in het opleidingsniveau van de ouders gecontroleerd worden. De sterkte van het effect van cultureel startkapitaal op opleidingsniveau neemt nog meer af wanneer verschillen in het financieel kapitaal van de ouders en de beroepsstatus van de ouders worden gecontroleerd. Dit betekent dat cultureel startkapitaal samen met de opleiding, het financieel kapitaal en de beroepsstatus van ouders invloed heeft op het opleidingsniveau. Ondanks het meritocratisch idee waarin iedereen gelijke toegang heeft tot onderwijs, is er ongelijkheid in de kans op succes in onderwijs. Factoren waar je geen invloed op hebt blijken bepalend te zijn voor het opleidingsniveau.

De tweede verwachting, ‘Hoe hoger het cultureel startkapitaal, hoe hoger de beroepsstatus (hypothese 2)’ wordt bevestigd. De invloed van cultureel startkapitaal op de uiteindelijke beroepsstatus is hiermee aangetoond. Het financieel kapitaal van de ouders heeft geen effect op de beroepsstatus. Het effect van opleidingsniveau van de ouders valt weg wanneer verschillen in de beroepsstatus van de ouders worden gecontroleerd. Dit kan verklaard worden door de overeenkomsten tussen opleidingsniveau en beroepsstatus van de ouders. Naast aantal jaren opleiding, hebben factoren waar je zelf geen invloed op hebt zoals cultureel startkapitaal, leeftijd en beroepsstatus van de ouders, wel effect op je beroepsstatus. Dit is opnieuw bewijs dat gelijke toegang tot onderwijs niet het zelfde is als gelijke kansen op beroepsstatus.

De derde verwachting, ‘hoe hoger het opleidingsniveau, hoe meer het effect tussen cultureel startkapitaal en beroepsstatus afneemt’ (hypothese 3) wordt niet bevestigd. Meer educatie leidt niet tot een afname van de invloed van cultureel startkapitaal. Het blijkt dat het aantal jaren opleiding geen invloed heeft op het verband tussen cultureel startkapitaal en beroepsstatus. Een groter aantal jaren opleiding zorgt niet voor een afname in het effect van cultureel startkapitaal op beroepsstatus. Daarmee wordt de culturele-mobiliteit theorie van DiMaggio niet bevestigd en de culturele-

reproductie theorie van Bourdieu wel. Wanneer er voldoende cultureel startkapitaal beschikbaar is, blijft dit ondanks beperkte opleiding een positief effect hebben op de beroepsstatus. Een valse start door onvoldoende cultureel startkapitaal kan dus niet worden ingelopen via educatie.

Cultureel startkapitaal is gemeten aan de hand van de frequentie waarin de ouders hogecultuur-uitingen bezochten (theater, klassieke muziek, opera, musea). Naast het formeel cultuurbezoek, zoals Bourdieu cultureel kapitaal meet, is ook bekeken in hoeverre de ouders van de respondent boeken lezen. Dit is een gangbare operationalisering in de literatuur en wordt ook gebruikt door onder andere DiMaggio (1982), de Graaf et al. (2000) en Aschaffenburg en Maas (1997).

Cultureel startkapitaal aan de hand van formeel cultuurbezoek en het lezen van boeken is gemeten zonder opleidingsniveau of beroepsstatus. Uit ons onderzoek blijkt dat de opleiding en de beroepsstatus van ouders invloed hebben op de beroepsstatus van het kind. Deze factoren zijn los van het cultureel startkapitaal bekeken. Zodat de invloed van cultureel kapitaal van de ouders op zichzelf kan worden beoordeeld. Het apart bekijken van deze factoren maakt het mogelijk te beoordelen waardoor beroepsstatus wordt beïnvloed.

Het financieel kapitaal is aan de hand van twee vragen, over de financiële situatie van het gezin in de vroege jeugd, geoperationaliseerd. Met één vraag zouden er meer respondenten in de analyse blijven. Het gebruik van twee vragen biedt de mogelijkheid een betere indicatie te geven van financieel kapitaal. Het aantal respondenten dat we verliezen door twee vragen te gebruiken is 189 en dat is klein in vergelijking tot het totale aantal van 3877 respondenten die wel antwoord konden geven op alle vragen die we hebben gebruikt in dit onderzoek.

In dit onderzoek is aangetoond dat het cultureel kapitaal dat kinderen meebrengen op hun eerste schooldag aantoonbaar van invloed is op hun latere beroepsstatus. Dit betekent dat er een relatie is tussen cultureel startkapitaal en de daarmee te bereiken beroepsstatus. In een samenleving die kinderen gelijke kansen wil bieden, waarin kinderen die slecht zien dus een bril krijgen, is vervolgonderzoek nodig naar hoe kinderen het noodzakelijke cultureel startkapitaal wel kunnen verwerven wanneer dat in hun thuissituatie niet beschikbaar is.

Er zijn in ons land verschillende programma's in gang gezet op het gebied van 'voor- en vroegschoolse educatie' met als doel peuters en kleuters met een (taal)achterstand bij te spijkeren nog voor ze naar school gaan (onderwijs inspectie, 2016). Echter, het effect van dit voorschoolse traject is veelal nog onduidelijk (Driessen & Doesborgh, 2003; Leseman & Slot, 2013; Van Veen et al., 2013). Bij kinderen die een voorschoolse traject gevolgd hebben zou het zinvol zijn om naast onderzoek naar het effect van de voorschoolse educatie op succes in onderwijs, onderzoek te doen naar het effect op beroepsstatus.

Een andere aanbeveling is om het vervolgonderzoek te richten op de vraag hoe achterstand ingelopen kan worden ten aanzien van de vaardigheden die nodig zijn voor succes in onderwijs en verwerven van een passende beroepsstatus. Een mogelijkheid is om onderzoek te doen naar de relatie tussen cultureel kapitaal van onderwijsgeevenden en het effect van de aanvulling van het tekort aan cultureel startkapitaal van de leerling.

Het belang van cultureel startkapitaal in relatie tot succes in onderwijs en beroepsstatus geeft aan dat het essentieel is cultureel kapitaal ergens anders te verwerven wanneer dit thuis niet beschikbaar is. Een bril maakt het mogelijk dat kinderen met slechte ogen toch de capaciteiten die ze bezitten binnen het onderwijs kunnen ontwikkelen. In onze meritocratische samenleving waarin wordt gestreefd naar gelijke kansen op ontwikkeling is het belangrijk dat iedereen daadwerkelijk de capaciteiten kan ontwikkelen en daarmee de status positie bereikt die in potentie aanwezig is. Om gelijke kansen op ontplooiing binnen het onderwijs en de beroepsstatus te realiseren is het nodig dat kinderen met onvoldoende cultureel startkapitaal toegang krijgen tot de mogelijkheid hun cultureel startkapitaal te vergroten. Bijvoorkeur voor de start van de schoolcarrière.

6. Literatuur

- Aschaffenburg, K., & Maas, I. (1997). Cultural and educational careers: The dynamics of social reproduction. *American sociological review*, 573-587.
- Apple, M.W., Weis, L. (1985). Ideology and schooling. *Education and Society* [3]1 pp. 45-63
- Bakker, B., Sieben, I., Nieuwbeerta, P., & Ganzeboom, H. (1997). Maten voor prestige, sociaal-economische status en sociale klasse voor de standaard beroepenclassificatie 1992. *Sociale Wetenschappen*, 40(1).
- Bradley, R. H., & Corwyn, R. F. (2002). Socioeconomic status and child development. *Annual review of psychology*, 53(1), pp. 371-399.
- Bourdieu, P., Passeron, J.C. de Saint Martin, M. (1965). Langage et rapport au langage dans la situation pédagogique in *Rapport Pédagogique et Communication*. The Hague: Mouton.
- Bourdieu, P., Passeron, J.C. (1977). Cultural Reproduction and Social Reproduction. pp. 487-511 in *Power and Ideology in Education*; edited by J. Karabel and A. H. Halsey. New York: Oxford University Press.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: a social critique of judgement and taste*. Routledge
- Chan, T.W. Goldthorpe, J.H. (2007). Social stratification and cultural consumption: The visual arts in England. *Elsevier: poetics*. 35, pp. 168-190
- Clark, G. (2014). *The son also rises: surnames and the history of social mobility*. Princeton University Press.
- Collins, R. (1989). Review of Homo Academicus. *American Journal of Sociology*. 95, pp. 460-463.
- Cookson, P., Persell, C. (1985). *Preparing for Power: America's Elite Boarding Schools*. New York: Basic Books

- De Graaf, N.D., De Graaf, P.M., Kraaykamp, G. (2000). Parental Cultural Capital and Educational Attainment in the Netherlands: A Refinement of the Cultural Capital Perspective. *Sociology of Education*. 73[2] pp. 92-111.
- DiMaggio, P. (1979). Review: On Pierre Bourdieu. *American Journal of Sociology* [84]6, pp. 1460-1467.
- DiMaggio, P. (1982). Cultural capital and school success: The impact of status culture participation on the grades of US high school students. *American sociological review*, pp. 189-201.
- De Vries, J., & Ganzeboom, H. B. G. (2008). Hoe meet ik beroep? Open en gesloten vragen naar beroep toegepast in een statusverwervingsmodel. *Mens & Maatschappij*, 83(1), 71-96.
- Driessen, G. W. J. M., & Doesborgh, J. (2003). Voor-en Vroegschoolse Educatie en cognitieve en niet-cognitieve competenties van jonge kinderen. ITS.
- Erikson, R., Goldthorpe, J. H., & Portocarero, L. (1979). Intergenerational class mobility in three Western European societies: England, France and Sweden. *The British Journal of Sociology*, 30(4), 415-441.
- Ganzeboom, H., de Graaf, P., Kalmijn, M. (1987) De culturele en de economische dimensie van beroepsstatus. *Mens en Maatschappij*. 62[2] pp. 153-175
- Gordon, E. W., Bridglall, B.L., Meroe, A.S. (2005). *The Hidden Curriculum of High Academic Achievement*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Lamont, M., Lareau, A. (1988). Cultural capital: Allusions, gaps and glissandos in recent theoretical developments. *Sociological Theory*. 6[2]: pp. 153-168.
- Lareau, A. (1987). Social Class Differences in Family-School Relationships: The Importance of Cultural Kapital. *Sociology of Education*. 60[april]. pp. 73-85
- Lareau, A. (2000). *Home advantage: Social class and parental intervention in elementary education*. Rowman & Littlefield Publishers, 2000.

Leseman, P., & Slot, P. (2013). Kwaliteit en curriculum van voorschoolse opvang en educatie in Nederland. *Utrecht, The Netherlands: Utrecht University Department of Special Education.*

Lissdata.nl (n.d.) About the Panel. Verkregen van: <https://www.lissdata.nl/lissdata/about-panel>

Martin, J. (1983). *What Should We Do with a Hidden Curriculum When We Find One? The Hidden Curriculum and Moral Education.* Berkeley: McCutchan Publishing Corporation. pp. 122–139.

Peterson, R.A., Kern, R.M. (1996). Changing Highbrow Taste: From Snob to Omnivore. *American Sociological Review.* 61[5] pp. 900-907

Robinson, R. and Garnier, M. (1985) Class Reproduction Using Men and Women in France. *American Journal of Sociology.* [91]2, pp. 250-280

Sullivan, A. (2001). Cultural capital and educational attainment. *Sociology,* [35]04, pp. 893-912.

Swartz, D (1997). *Culture & Power: The Sociology of Pierre Bourdieu.* Chicago: The University of Chicago Press.

Tzanakis, M. (2011). Bourdieu's Social Reproduction Thesis and The Role of Cultural Capital in Educational Attainment: A Critical Review of Key Empirical Studies. *Educatie.* [11]1, pp. 76-90

Van der Veen, I., Veen, A., VAN Daalen, M., & ROELEVELD, J. (2013). Effecten van deelname aan en kwaliteit van voor-en vroegschoolse educatie op de ontwikkeling van kinderen. Kohnstamm Instituut.

Appendix

Tabel 4: Toelichting voorbeeldberoepen bij vraag: ‘Wat voor een soort beroep hebt u momenteel / In wat voor soort beroep was u in uw laatste baan werkzaam?’

Status	Categorie	Voorbeeldberoep
1	Hoger intellectueel of vrij beroep	Architect, arts, wetenschappelijk medewerker,
2	Hoger leidinggevend beroep	Docent wo-hbo, ingenieur
3	Middelbaar intellectueel of vrij beroep	Leidinggevende ambtenaar
4	Middelbaar leidinggevend of commercieel beroep	Sociaal werker, beleidsfunctionaris
5	Overige hoofdarbeid	Afdelingsmanager, winkelier
6	Geschoolde en leidinggevende handarbeid	Gezinsverzorgster
7	Semi-geschoolde handarbeid	Chauffeur, fabrieksarbeider
8	Ongeschoolde en geoefende handarbeid	Schoonmaker, inpakker
9	Agrarisch beroep	Landarbeider,

Tabel 5: Toelichting op de omzetting van de variabele aantal jaren opleiding

Originele waarde	Categorie	Aantal jaren opleiding
0	Geen opleiding gevolgd	0
1	basisschool niet afgemaakt	6
2	basisschool, lager onderwijs	8
3	lager en voortgezet speciaal onderwijs	8
4	vglo (voortgezet lager onderwijs)	10
5	lbo (lager beroeps onderwijs)	12
6	lagere technische school, huishoudschool, nijverheidsonderwijs	12
7	mulo, ulo, mavo	12
8	vmbo beroepsgerichte leerweg	12
9	vmbo theoretische of gemengde leerweg	12
10	mms (Middelbare meisjesschool)	13
11	Hbs	14
12	Havo	13
13	Vwo	14
14	Gymnasium/atheneum/lyceum	14
15	Kmbo (kort middelbaar beroepsonderwijs)/ Vhbo (voorbereidend hoger beroepsonderwijs)	15
16	mbo beroepsopleidende leerweg (middelbaar beroepsonderwijs)	15
17	mbo-plus voor toegang tot het hbo, korte hbo-opleiding (korter dan 2 jaar)	16
18	hoger beroepsonderwijs, nieuwe stijl hogescholen	16
19	kweekschool, mo-akten	16
20	conservatorium en kunstacademie	17
21	wetenschappelijk onderwijs (incl. technische en economische hogeschool oude stijl) kandidaat	17
22	wetenschappelijk onderwijs (incl. technische en economische hogeschool oude stijl) doctoraal	18
23	wetenschappelijk onderwijs bachelor	17
24	wetenschappelijk onderwijs master	18
25	doctoraat (incl. aio/oio of andere promotie-opleiding tot graad van doctor)	22
26	anders	Missing